

MEMÒRIA ARQUEOLÒGICA DE LA INTERVENCIÓ
EFECTUADA AL CARRER DE LES RAMELLERES,
19-27 I TALLERS, 43, DE BARCELONA

Codi MHCB: 063/07

Data intervenció: 7-13 de maig de 2007

JOSÉ MANUEL ESPEJO BLANCO

Juny de 2007

ÍNDEX

- 1. FITXA TÈCNICA**
- 2. INTRODUCCIÓ**
- 3. ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC**
- 4. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIIONS ANTERIORS**
- 5. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ**
- 6. METODOLOGIA**
- 7. DESCRIPCIÓ DE LES TROBALLES**
- 8. CONCLUSIONS**
- 9. BIBLIOGRAFIA**
- 10. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC**
- 11. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA**
 - 11.1. Documentació Planimètrica**
 - 11.2. Documentació fotogràfica**

1. FITXA TÈCNICA

NOM DEL JACIMENT	Carrer de les Ramelleres, 19-27 i Tallers, 43
UBICACIÓ	Barri del Raval (Districte de Ciutat Vella) Barcelona
COORDENADES UTM Fus31N amb Datum ED50 (UB/ITC)	X: Y: Z:
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control i/o excavació
DATES D'INTERVENCIÓ	7-13 de maig de 2007
PROMOTOR	FECSA-ENDESA
EQUIP TÈCNIC	Direcció: José Manuel Espejo Blanco

2. INTRODUCCIÓ

Aquesta memòria recull els resultats del control arqueològic preventiu (Codi MHCB: 063/07) efectuat sobre unes obres de canalització en rasa, de 28 m de longitud aproximada (25 m en vorera i 3 m en calçada), realitzades per l'empresa **Espelsa** per a **Fecsa-Endesa** (número d'expedient: 0239607). La intervenció, feta sota la supervisió del **Servei d'Arqueologia Urbana del Museu d'Història de la Ciutat, Institut de Cultura, Ajuntament de Barcelona**, ha estat duta a terme als carrers de les Ramelleres, 19-27 i dels Tallers, 43, al barri del Raval, districte de Ciutat Vella (**Figures 1 i 2**).

La direcció tècnica ha estat assumida per l'arqueòleg José Manuel Espejo Blanco, de l'empresa **ATICS, S.L., Gestió i Difusió del Patrimoni Històric i Arqueològic**, la qual ha facilitat tot el material necessari per a dur a terme la intervenció.

Les tasques arqueològiques, simultànies a les obres, s'iniciaren el dia 7 de maig i finalitzaren el 13 del mateix mes.

El control arqueològic tenia com a objectiu detectar i documentar possibles estructures antigues que poguessin veure's afectades per les obres, ja que el lloc on aquestes es desenvolupaven es troba inclòs en una "Zona d'Interès Arqueològic" d'un destacat valor, donat que es troba relacionat amb un sector històric molt important per a Barcelona.

3. ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC

La ciutat de Barcelona es troba dins d'un terme municipal que s'estén a la costa de la mar Mediterrània en una plana d'uns 5 km. d'amplària (l'extensió total del terme és de 91,41 km²), limitada al NW per la serra de Collserola (que culmina a 512 m al cim del Tibidabo), entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besòs. La seva funció de capital ha estat sens dubte afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció Nord-Sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besòs-Congost-Ter) i que accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell el primer i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon.

El Barcelonès comprèn el territori estès entre la Mediterrània i la Serralada Litoral, en el tram conegut per serra de Collserola, és a dir, entre els estrets de Martorell i de Montcada, per on els rius Llobregat i Besòs, respectivament, s'encaminen a la mar. Des del punt de vista de la morfologia, és fàcil identificar, al Barcelonès, dues grans unitats: Collserola i el Pla de Barcelona, que és a on s'ubica la ciutat de Barcelona, i per tant és aquella unitat morfològica que ens interessa.

El Pla de Barcelona és limitat per la Serralada de Collserola, i a migjorn, per la falla que segueix, ran de mar, des de Garraf i el turó de Montjuïc que és el punt més elevat, pels turonets dels Ollers, del Tàber, de les Fazies, de la Bota, fins el turó de Montgat, més enllà del Besòs.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano-Balear, dibuixà el que, a grans trets, havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat del peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectat per tots els moviments orogènics alpins. En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic se sedimentaren dipòsits marins, dels quals són testimonis el seguit de turons suara anomenats. El Pla, que des de Collserola va baixant suaument i d'una manera regular, en el punt de contacte entre la Ciutat Vella i l'Eixample, es produeix una ruptura de continuïtat amb la presència d'un

salt o esglaó d'uns vint metres, clarament visible en la morfologia urbana. Aquest tall va ser aprofitat per la defensa, recolzant-hi les muralles, o per a l'economia, instal·lant a les Moles diversos molins aprofitant el sallent. De l'esglaó cap a mar ja no hi ha sòcol de llicorella ni de granit, sinó un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïnals i el corrent litoral.

Així doncs, el Pla es pot dividir en tres sectors: El Pla inclinat, els turons arran de mar, i el pla de baix, que correspondria a la zona compresa entre l'esglaó i el mar. En aquest sector hi dominen materials al·luvials més fins aportats per rieres, torrents i les aigües d'escorrentiu que baixen de la serra i, també, dels corrents marins.

4. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIONS ANTERIORS

Els orígens de la ciutat de Barcelona se situen al Mont Tàber, molt a prop del mar i dominat al sud pel promontori de Montjuïc, que facilita la defensa del seu litoral. Ben aviat, però, els límits s'anaren expandint pel pla, on només s'aixequen, cap al nord, els turons de Monterols, el Putget, la Creueta, el Carmel, la Muntanya Pelada i el turó de la Peira.

Des del punt de vista urbanístic, podem diferenciar tres zones dins la ciutat. Prop del mar i dominat al sud pel gran promontori de Montjuïc hi ha el nucli antic, que resta emmurallat fins la desaparició de les muralles, a mitjans del segle XIX. Aquest espai inclou d'una banda, un nucli central conegut com a barri gòtic que correspon a la primitiva ciutat romana. Al seu voltant hi trobem tot un seguit de petites viles que es van formar en època medieval, dins el perímetre de les muralles aixecades al segle XIII. Aquestes viles noves són els actuals barris coneguts amb els noms de les esglésies que els centralitzen: del Pi, de Santa Anna, de Sant Pere, de Santa Maria del Mar i de la Mercè. Els darrers sectors del nucli antic de la ciutat, és a dir, la Rambla i el Raval, començaren a ser urbanitzats quan quedaren inclosos dins el tercer recinte fortificat de la ciutat que es bastí al llarg de la segona meitat del segle XIV.

En segon lloc tenim tot un seguit de pobles que neixen entorn de la ciutat, i que n'acabaran formant part a finals del segle XIX. Per últim hi trobem l'Eixample, una àmplia zona quadriculada, de carrers amples, planificada a la segona meitat del segle XIX, seguint el Pla d'Ildefons Cerdà, quan ja s'havien enderrocat les muralles que impedièn el creixement urbanístic de Barcelona.

Centrant-nos ara en l'encreuament entre els carrers de Ramelleres i Tallers, on s'ha produït la intervenció, es troben situats a l'extrem septentrional del barri del Raval, un dels darrers sectors del nucli antic de la ciutat que, juntament amb la Rambla, varen començar a ser urbanitzats quan quedaren inclosos dins del tercer recinte fortificat que es bastí al llarg de la segona meitat del segle XIV. La seva trama actual no quedà fixada de manera definitiva fins a principis del

segle XIX, com a conseqüència d'haver estat sempre allunyat tant del centre institucional i administratiu —situat al voltant de l'ajuntament i de l'actual edifici de la Generalitat—, com del centre comercial i de negocis, proper al port.

En època romana aquesta àrea quedava situada fora del recinte emmurallat però la fundació de l'església de Sant Pau del Camp l'any 914 comportà el sorgiment d'un nou barri o raval extramurs. Aquest fenomen no ha de ser considerat com un fet puntual, sinó com una transformació general que afectà tota la ciutat medieval de Barcelona, ja que des del segle IX i, sobretot, dels segles X al XII, anaren sorgint petits nuclis poblacionals, fora de muralles, al voltant de centres d'ordre econòmic i religiós. El desenvolupament de ravals situats a l'exterior d'aquests murs propicià que la muralla romana (segle IV) quedés obsoleta a partir del segle XIII. Amb la determinació d'incorporar aquestes poblacions a la ciutat, més o menys properes a l'antiga *Barcino*, s'establí un pla urbanístic per a crear un nou perímetre de la muralla, la qual fou definitivament superada el segle XIX.

Com a conseqüència del mencionat augment de població, lent però constant, vinculat a moments d'expansió econòmica que es produeix entre els segles IX-XII, s'urbanitzà una part del territori que ocupava fora del recinte de les muralles romanes. Per tal de protegir aquests nous nuclis de població anomenats vilanoves, originats al voltant de centres d'ordre econòmic o religiós, es va començar a construir una nova línia defensiva. Aquesta construcció es va ampliar amb una segona fase acabada a mitjans del segle XIV essent el primer tram el construït a la Rambla. No obstant, el permanent creixement de població va plantejar la necessitat d'una tercera línia de muralla que aniria des de la Plaça Catalunya fins a les Reials Drassanes, passant pel carrer de Pelai, Ronda de Sant Antoni i Sant Pau.

El Raval era en aquest moment un barri fabril i de residències populars, organitzat al voltant de tres grans eixos: el carrer Tallers, el carrer Hospital i el carrer Sant Pau; tots tres de tradició medieval, orientats des de mitjan segle XIV a les portes de la muralla medieval de Barcelona.

Això no obstant, durant els segles XV, XVI i XVII, el barri es presenta amb una fesomia en la que predominen les terres d'horta, petits horts amb pous a prop que acostumaven a ser propietat d'algun noble o institució religiosa i que s'arrendaven a camperols modestos. No serà fins al segle XVIII que, a conseqüència de l'augment demogràfic i el creixement econòmic, es comenci a definir el seu traçat urbà actual, que s'acabarà concretant a finals d'aquesta centúria.

La zona intervinguda arqueològicament se situa molt a prop de la Casa de la Convalescència, catalogat com a Bé Cultural d'Interès Local, entre els carrers Elisabets, 6–14, Ramalleres, 17 i la plaça Vicenç Martorell, s/n. Es tracta d'un conjunt format per l'hospici de la Casa de la Misericòrdia, creada el 1583, la capella del 1693 i l'antic Col·legi de Sant Guillem d'Aquitània del 1587.

Molt a prop d'aquest conjunt arquitectònic es troba un altre Bé d'Interès Local: la Seu del districte 1 (antic Convent del Bonsuccés), a les places del Bonsuccés i de Vicenç Martorell, i el carrer Ramalleres, 2–4. Aquesta construcció amb aparença de torre, és en realitat l'únic cos que resta del convent del Bonsuccés, aixecat a la primera meitat del segle XVII, abandonat pels religiosos el 1835, any en què passà a allotjar dependències militars, i definitivament enderrocat el 1936. El seu solar va esdevenir l'actual plaça Vicenç Martorell. En l'actualitat el cos edificat que queda dempeus és una obra de cinc plantes. Des del 1952 és seu de les dependències municipals del districte de Ciutat Vella, i per aquest motiu darrerament ha estat objecte de noves obres d'adequació.

Respecte de les intervencions arqueològiques que s'han realitzat en els últims anys en la zona de la nostra intervenció i en el barri del Raval en general, volem fer menció en primer lloc de la intervenció portada a terme l'any passat en el mateix carrer de Ramelleres (MEDINA, 2006). En ella es van realitzar algunes descobertes importants: en primer lloc les restes de algun tipus d'estructura associada al recinte fortificat situat en el sector nord-oest de la ciutat, i la cronologia del qual coincidiria amb la fase moderna del seu funcionament. En concret, podria tractar-se de la fonamentació del baluard de Canaletes o dels

Estudis (que integrava dues torres medievals semicirculars), edificat un cop acabada la Guerra dels Segadors (1652); i alguns murs que es correspondrien amb estructures d'hàbitat, l'atribució cronològica de les quals està fonamentada en el material ceràmic recuperat que va permetre situar aquesta construcció a les darreries del segle XVI i principis del segle XVII.

Degut a la seva proximitat i importància científica, volem ressaltar les intervencions més importants dutes a terme en el àrea de Sant Pau els últims temps. Aquestes comencen el 1988-1989, quan s'excava en extensió el solar de la part posterior de l'església de Sant Pau del Camp perquè es vol construir un pàrking subterrani. Com a resultat de l'actuació, es documentaren les restes d'una vila amb una zona destinada a l'emmagatzematge. També s'hi localitzà, en contacte amb la vila, part d'una necròpolis amb tombes de *tegulae*, de les que se n'excavaren un total de 20 (GRANADOS, 1991; VV.AA., 1993).

Una altra intervenció arqueològica que afectà la zona es dugué a terme com a conseqüència de la construcció d'una nova caserna de la Guàrdia Civil l'any 1991. A la zona més propera al carrer Sant Pau s'hi trobà la continuació de la necròpolis documentada l'any 1989, amb 32 enterraments nous, datats entre els segles IV-VI a.n.e. Alhora, es documentaren assentaments prehistòrics del Neolític (finals del V mil·lenni-IV mil·lenni a.n.e.) i de l'Edat del Bronze (II mil·lenni-principis del I mil·lenni a.n.e.) (VV.AA., 1993).

La tercera actuació (1997) se centrà en l'interior de l'actual monestir de Sant Pau del Camp degut al projecte de reformes de l'edifici. El resultat en fou la localització de tres nous enterraments romans, juntament amb les restes d'un paviment *opus signinum*, identificat com les restes d'un edifici eclesiàstic anterior.

La quarta, causada per la construcció d'uns blocs de vivendes en un solar de 3200 m², es dugué a terme entre novembre de 1998 i març de 1999. En aquesta actuació es posen al descobert, per una part, les restes d'un assentament alt-imperial, del que únicament s'han conservat algunes sitges i pous com les troballes més significatives; i, per l'altra, 26 tombes que s'incorporen a les exhumades en campanyes anteriors (ARTIGUES, 2001).

Al mateix temps, s'excaven dos enterraments d'època romana que havien aparegut en el seguiment d'unes rases a la mateixa zona que la intervenció anterior. S'excavaren a finals de l'any 2000 (MARTÍN, 2000).

A l'agost de 2001 es produeix una nova intervenció, que consisteix en el seguiment d'unes rases al carrer Sant Pau i que permet documentar un tram de la muralla del segle XIV (MORENO, 2001).

També es realitza un setena actuació arqueològica motivada pels resultats positius realitzats a la Ronda de Sant Pau l'abril de 2002. Aquesta possibilità la localització d'uns 16 m de muralla (segle XIV) i d'una torre adossada al seu talús. La seva excavació en extensió permeté documentar l'estructura intacta fins al nivell del sòl de circulació de mitjan segle XIX (SALES, 2002).

Així mateix seria interessant esmentar l'actuació arqueològica a la zona coneguda com Pla Central del Raval compresa entre els carrers Sant Jeroni, Sant Antoni de Pàdua, Cadenes i Hospital. En aquesta intervenció es van localitzar restes del Bronze inicial al sud de l'àrea intervinguda així com estructures medievals a partir del segle XV. Al sector nord, el que queda més propera la plaça d'Emili Vendrell, es van documentar restes romanes i medievals, constatant-se la ocupació i edificació de la zona a partir dels segles XVII i XVIII (FLORENSA, 2001).

També recentment ha finalitzat l'excavació en extensió de bona part del solar de l'Illa d'En Robador, sota la direcció de Joan Piera. Els resultats donen una densa trama urbanística des del S. XIV fins als nostres dies, així com també una ocupació força important, la cronologia de la qual se situa en època prehistòrica (PIERA, 2004).

I fora de les dues àrees anteriors, citarem que al Mercat de Sant Josep, la Boqueria, l'any 1999 es va dur a terme una intervenció arqueològica que va posar al descobert una sèrie de murs dels segles XVI-XVII corresponents a l'antic convent de Sant Josep, ubicat des del segle XVI en aquesta zona. Així mateix, anterior a aquestes restes, és un edifici del segle XIII molt important a nivell històric degut a l'escassa informació disponible de la zona abans del segle XIV (FÀBREGAS, SUBIRANAS, 2002).

5. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ

Les motivacions per les quals s'ha fet necessari un seguiment arqueològic en aquesta zona del barri del Raval, com ja hem comentat més amunt, es deu a què aquesta es troba en un espai inclòs en una "Zona d'Interès Arqueològic" d'un eminent valor, donat que es troba relacionat amb un sector històric molt destacat per a la ciutat.

En el cas concret que ens ocupa, es formularen diverses hipòtesis de treball prèvies a la investigació, les quals, molt breument, feien referència a la presència d'estructures de diferents èpoques a la zona afectada. Les més significatives són:

- Es troba dins una de les zones pertanyent a l'*ager* de la ciutat romana.
- Pel carrer dels Tallers passa una de les vies de comunicació de la ciutat des de temps històrics.
- Forma part d'una de les àrees d'ampliació de la ciutat medieval.
- En intervencions recents al carrer dels Tallers, 45 i Montalegre (al nou edifici de les Facultats de Geografia i Història i de Filosofia de la Universitat de Barcelona) s'han documentat diversos elements estructurals que devien correspondre a la fàbrica de terrissa d'Antoni Tarrés.
- Al carrer de les Ramelleres començà, al segle XVI, la indústria de la preparació de ramells de flors.

Els objectius immediats es centren doncs en recuperar les possibles restes arqueològiques que puguin aparèixer durant la realització de les obres que ha de realitzar l'empresa Espelsa per a la instal·lació d'uns cables de baixa tensió.

6. METODOLOGIA

Per a aconseguir els objectius marcats és necessari adoptar una metodologia sistemàtica i que se'ls adequi. En relació amb la metodologia de registre, la seqüència estratigràfica s'estableix amb el propòsit d'entendre la formació, delimitació, estructuració i ordre de deposició dels diferents estrats. De la mateixa manera, ajuda a interpretar els diversos processos sedimentaris i postdeposicionals que s'han anat produint al llarg del temps a la zona afectada. Sota aquestes premisses, s'ha establert un registre detallat dels diferents estrats que configuren la zona intervinguda utilitzant per a fer-ho el sistema d'Unitats Estratigràfiques (U.E.), que es pot seguir a E.C. HARRIS (1990) i A. CARANDINI (1997), sistema acceptat àmpliament i secundat a Catalunya des de fa tres dècades (TRÓCOLI, SOSPEDRA, 1992). Aquest mètode permet analitzar de forma individualitzada cadascuna de les incidències que afecten la seqüència estratigràfica. La caracterització de les diferents unitats estratigràfiques es detalla en una fitxa. Aquí s'hi registren tots els paràmetres que permeten la seva correcta identificació i descripció, així com també la seva relació física respecte a la resta de les unitats estratigràfiques del jaciment.

La identificació d'una U.E. s'estableix mantenint l'ordre estricte d'aparició durant el procés d'excavació i es duu a terme generalment utilitzant una clau de tres dígits, començant tota la seqüència numèrica per el número 100. A sota de la rasa s'han diferenciat les distintes unitats estratigràfiques (UU.EE. 101, 102...). Aquesta forma de procedir s'utilitza amb la finalitat d'evitar qualsevol alteració de la seqüència numèrica o algun tipus d'interferència en cas que, durant el procés, sorgeixi una estratigrafia complexa que obligui a acumular unitats estratigràfiques. Quant al mètode d'intervenció immediata respecte als treballs que s'estaven realitzant, hem seguit el del control visual directe. La tasca d'excavació de les rases esmentades s'ha dut a terme seguint la metodologia habitual d'utilització del martell pneumàtic per a aixecar el paviment de lloses i la seva preparació de morter; i, en segon lloc, l'ús del pic i la pala per a practicar el buidatge del

reompliment de les rases fins a trobar la profunditat desitjada, uns 60 cm en aquest cas. L'arqueòleg director estigué present durant tot el període d'obertura de les rases, observant el sediment extret amb la finalitat de recuperar les restes de ceràmica, ós, metall, o de qualsevol altra naturalesa, que poguessin sortir.

En aquest cas s'ha decidit donar el mateix numero de UE (100) a tot el tram de rasa, inclosos els tres metres de l'encreuament, tenint en compte la seva escassa longitud i l'absència d'elements diferenciadors significatius de qualsevol naturalesa en tot el seu traçat.

La documentació de la intervenció es completa amb les fitxes de les unitats estratigràfiques trobades, i un registre gràfic, que inclou documentació planimètrica i una selecció fotogràfica de les evidències més representatives del desenvolupament de l'excavació.

7. DESCRIPCIÓ DE LES TROBALLES

L'obra de canalització en rasa per a estendre la canalització i els cables elèctrics de baixa tensió comprenia en un principi un tram total de 28 m entre als carrers de Ramelleres, 19-27 i Tallers, 43 (**Fotografia 1**), però per raons tècniques es va modificar lleugerament aquest recorregut. L'objectiu era realitzar dos treballs distints: d'una banda dotar d'electricitat a la finca núm. 27 que es troba en obres de remodelació; i per una altra buscar una connexió elèctrica per a l'enllumenat públic. Finalment no es va haver d'obrir la rasa en el carrer dels Ramelleres perquè existien tubulars buides que havien estat col·locades en una obra anterior. És a dir, només es va haver d'obrir un petit tram de rasa de 2 metres fins l'entrada de l'E.T. del núm. 43 del carrer dels Tallers (**Fotografia 2**); també l'encreuament de 3 metres del carrer dels Ramelleres (i que anava del núm. 27 de Ramelleres al 43 de Tallers) (**Fotografia 3**); altre cata per trobar les tubulars buides, per a l'obra de la finca 27 (**Fotografia 4**); i la cata per a trobar la connexió en el núm. 21-25 de Ramelleres per a l'obra de l'enllumenat públic (**Fotografia 5**).

L'actuació arqueològica es va centrà, d'una banda, en el control visual de la realització del tram de rasa per part de l'empresa adjudicatària i, per l'altra, en l'excavació manual per part de la direcció tècnica quan les característiques del sediment extret així ho exigien.

Les obres s'iniciaren el dia 7 de maig i van concloure el 13 del mateix mes. A efectes pràctics, la direcció tècnica considerà oportú atorgar a tot el recorregut el mateix número de rasa: la Rasa 100, inclòs el tram d'encreuament del carrer, pel fet que les característiques de l'obra i l'estratigrafia eren idèntics als trams de la vorera.

RASA 100

Ja hem indicat més amunt que la Rasa només va comptar amb l'obertura de dues cales (números 27 i 21-25 de Ramelleres) i dos trams de rasa:

l'encreuament de 3 metres de Ramelleres i dos metres al carrer Tallers fins l'E.T. del nº 43. La Rasa tenia 50-60 cm de profunditat per 40 cm d'amplada i les cales unes dimensions aproximades de 1'5x1'5 m i la mateixa profunditat de 50-60 cm.

L'estratigrafia de les cales i el tram de rasa de Tallers (**Fotografia 6**) constava d'un nivell de paviment format per lloses de ciment quadrangulars (40x40x7) (d'asfalt als tres metres de pavimentació del carrer) i la preparació de formigó, amb uns 20 cm de potència en total (U.E. 101), i un reompliment de sauló amb 30-35 cm de potència (U.E.102). Aquest sediment, d'aportació antròpica, forma part de l'ompliment habitual que s'utilitza en el farciment de rases realitzades per a la instal·lació de diferents xarxes subterrànies.

De totes maneres hem d'indicar que a l'encreuament el paquet de formigó era molt més important, perquè en aquella part cobria un servei anterior i sota els 15 cm d'asfalt es va trobar una potència de formigó de 40 cm que descansaven directament sobre els tubs anteriors, quasi sense presència de sauló entre ells. La seva amplada era d'un metre (**Fotografia 3**).

8. CONCLUSIONS

Aquesta intervenció arqueològica, realitzada als carrers de Ramelleres, 19-25 i Tallers, 43, tenia com a fites descobrir i documentar possibles restes arqueològiques conservades durant les obres que l'empresa FECSA-ENDESA tenia previst d'efectuar per a la realització de la canalització en rasa d'una línia elèctrica subterrània de baixa tensió.

En aquest sentit, i com ja ha quedat reflectit a l'apartat anterior, hem de concloure que els resultats han estat negatius. D'una banda, un dels elements que més ha condicionat el volum nul de dades arqueològiques obtingues ha estat l'escassa profunditat on s'ha instal·lat la canalització (50-60 cm), que se suma als reduïts 40 cm d'amplada de què constava la rasa. A això se li ha d'afegir la presència d'altres serveis (aigua, electricitat i gas), instal·lats amb anterioritat i que mantienien una cota similar a la requerida per a aquesta obra; i també el fet de tractar-se d'una excavació preventiva de caràcter molt localitzat i parcial. En definitiva, ha resultat impossible documentar algun tipus de resta constructiva relacionada amb l'ocupació romana, medieval o moderna, que sabem que en el passat es va produir en aquest sector de Barcelona, i per tant només podem afegir que els resultats d'aquesta intervenció difícilment poden aportar respostes als interrogants plantejats al voltant del poblament i l'urbanisme de la ciutat al llarg d'aquestes etapes de la seva història.

9. BIBLIOGRAFIA

- ARTIGUES I CONESA, Pere Lluís (2001): *Memòria dels resultats obtinguts en l'excavació arqueològica al jaciment de Sant Pau, cantonada amb Reina Amàlia i C/ Carretes (Barcelona, Barcelonès)*. Arxiu del Servei d'Arqueologia Urbana de la Ciutat de Barcelona. Ajuntament de Barcelona. Memòria inèdita.
- CARANDINI, A. (1997): *Historias en la Tierra. Manual de excavación arqueológica*. Ed. Crítica, Barcelona.
- FÀBREGAS, M.; SUBIRANAS, C. (2002): "Intervenció arqueològica al Mercat de Sant Josep, la Boqueria (Barcelona)", a *II Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna a Catalunya*, Sant Cugat del Vallès, abril 2002.
- FLORENSA, Francesc (2001): *Memòria de la intervenció arqueològica realitzada al Pla Central del Raval*. Barcelona. Memòria inèdita.
- GRANADOS, Oriol (1991): "Estructura urbana de la ciutat romana", en *Història de Barcelona. Vol 1*. Dirigida per Jaume Sobrequés i Callicó. Gran Enciclopèdia Catalana. Barcelona.
- HARRIS, E. C. (1990): *Principios de estratigrafía arqueológica*, Ed. Crítica, Barcelona.
- MARTÍN I OLIVERAS, Antoni (2000): *Informe preliminar de seguiment i prospecció arqueològica a l'entorn del jaciment de Sant Pau del Camp (Barcelona-El Barcelonès)*. Arxiu del Servei d'Arqueologia Urbana de la Ciutat de Barcelona. Ajuntament de Barcelona. Informe inèdit.
- MEDINA GUERRERO, Esther (2006): *Memòria de la intervenció arqueològica al carrer de Pelai, 30-40, Jovellanos, 1-9, Ramelleres, 19-27, Barcelona (Barcelonès (Codi MHCB: 094/06))*. Arxiu del Servei d'Arqueologia Urbana de la Ciutat de Barcelona. Ajuntament de Barcelona. Memòria inèdita.
- MORENO, I; SUAU, L. (2001): *Memòria del seguiment arqueològic efectuat al carrer st. Pau/ Ronda St. Pau. (1ª fase: 23-31 d'agost. 2ª fase: 1 setembre-9 novembre)*. Arxiu del Servei d'Arqueologia Urbana de la Ciutat de Barcelona. Ajuntament de Barcelona. Informe inèdit.
- PIERA, Joan (2004): *Primer informe preliminar de la intervenció arqueològica a la illa d'en Robador, agost 2004 i Segon informe preliminar de la intervenció arqueològica a la illa d'en Robador, octubre 2004*. Informes inèdits.

SALES CARBONELL, J. (2002): “Primers resultats de l’excavació d’un tram de muralla baix medieval de Barcelona localitzat a la Ronda de Sant Pau”, a *// Congrés d’Arqueologia Medieval i Moderna de Catalunya*. Sant Cugat del Vallès.

TRÓCOLI, Isabel G.; SOSPEDRA, Rafel (Eds.) (1992): *Harris Matrix. Sistemes de registre en Arqueologia (2 vols.)*, Pagès Editors, Lleida.

VV.AA. (1993): “Intervencions a Barcino (1982-1989)”, a *Anuari d’intervencions arqueològiques a Catalunya. Època romana, Antiguitat tardana. Campanyes 1982-1989*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.

10. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 101	
Sector: Rasa 100		Fase:		Cronologia: Segle XX	
DEFINICIÓ :	Paviment del carrer actual.				
DESCRIPCIÓ :	Superficial format per lloses quadrangulars de 40x40x8 cm fetes de ciment més la preparació de formigó que la sustenta, de 20-25 cm de potència total.				
MATERIAL DIRECTOR :					
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a		
	Rebleix a		Es reblert per		
	Cobreix a	102	Es cobert per		
	Talla a		Tallat per		
	Es recolza a		Se li recolza		
	S'entrega a		Se li entrega		

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 102	
Sector: Rasa 100		Fase:		Cronologia: Segle XX	
DEFINICIÓ :	Rebliment modern de rases de serveis recents.				
DESCRIPCIÓ :	Sauló de color vermellós, de 35-40 cm de potència total.				
MATERIAL DIRECTOR :					
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a		
	Rebleix a		Es reblert per		
	Cobreix a		Es cobert per	101	
	Talla a		Tallat per		
	Es recolza a		Se li recolza		
	S'entrega a		Se li entrega		

11. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA

11.1. Documentació Planimètrica

Figura 1: Plànol de situació dels carrers de les Ramelleres i dels Tallers al tram afectat per l'obra.

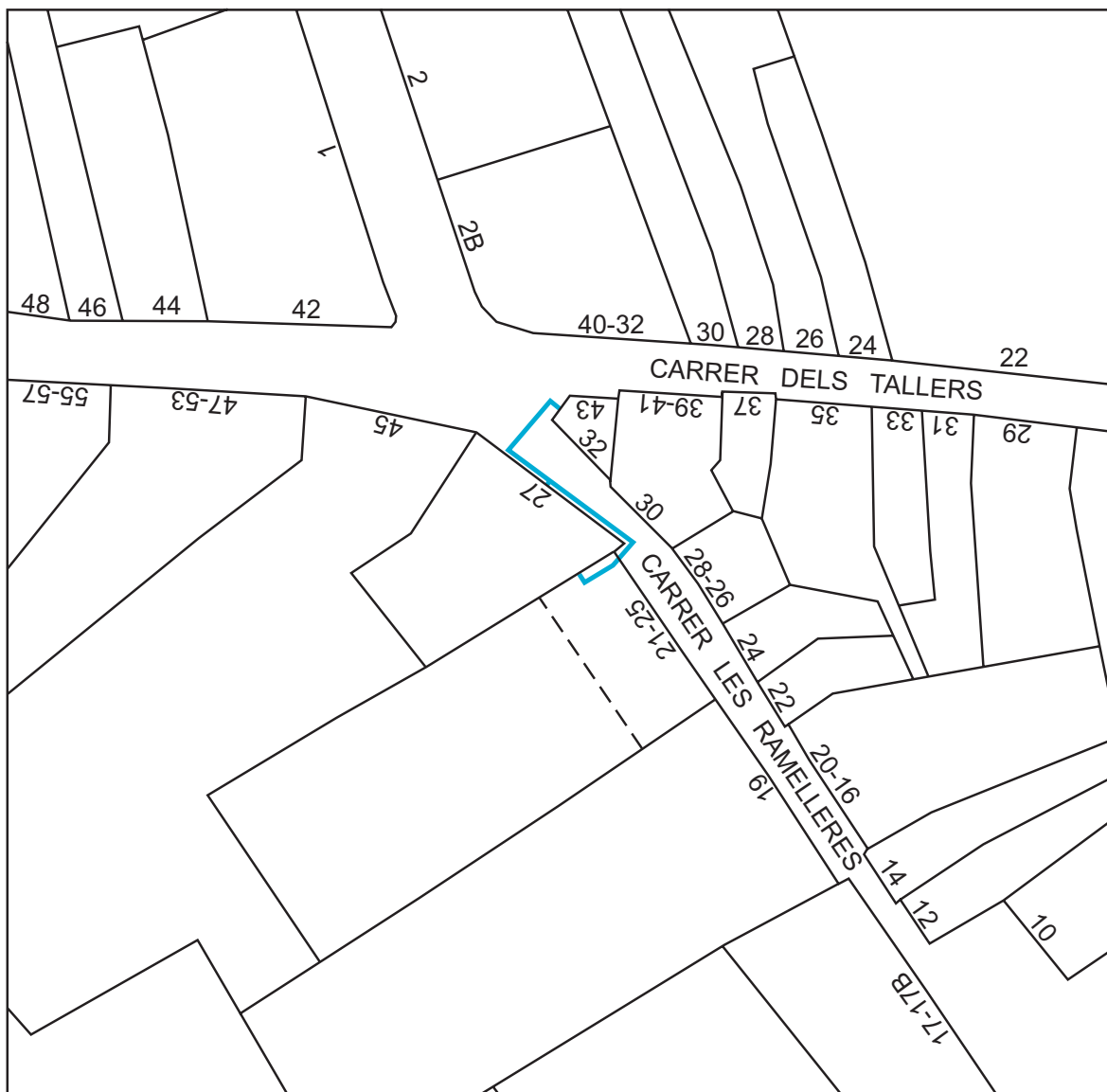
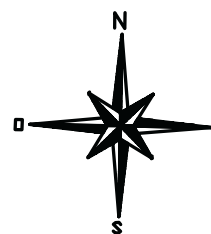
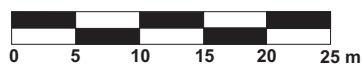

FIGURA 2:

 SITUACIÓ DE RASA 100

11.2. Documentació fotogràfica

Fotografia 1: Vista general del carrer de les Ramelleres des de l'encreuament amb el carrer dels Tallers.

Fotografia 2: Vista general del tram de rasa al carrer Tallers, fins a l'E.T. del núm. 43.

Fotografia 3: Vista general de l'encreuament al carrer de les Ramelleres.

Fotografia 4: Els dos tubulars buits instal·lats amb anterioritat.

Fotografia 5: Vista de la cata per trobar la connexió del enllumenat públic.

Fotografia 5: Estratigrafia de la Rasa 100.